

Evropská správní a kulturní studia
BDS
a. r. 2009/2010
Trestní právo (hmotné a procesní) v evropském prostředí
IV. semestr
Přednáška č. X. – 28. 4. 2010
(V. Kratochvíl)

I.

Trestní právo hmotné a trestní právo procesní - odvětví vnitrostátního práva ČR jejich vztah

- **vnitrostátní (národní) právo:**
 - právo tvořené státem, státním suverénem (jeho zákonodárným orgánem), platné:
 - **na jeho území** pro jeho občany a obyvatele, jakož **i pro cizince**;
 - **např.** dopravní nehoda Rakušana způsobená jím v Mikulově, s následky na životě jiného... (trestní odpovědnost podle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. /TrZ/, místní působnost § 4 odst. 1 – z. teritoriality)
 - **mimo jeho území i pro jeho občany a obyvatele**;
 - **např.** dopravní nehoda Čecha způsobená jím ve Vídni, s následky na životě jiného... (trestní odpovědnost podle rakouského tr. zák. /ÖSTGB/ a podle § 6 TrZ - z. personality aktivní)
 - podle předmětu právní úpravy se vnitrostátní právo diferencuje na **právní odvětví**:
 - p. ústavní, správní, finanční, občanské, obchodní, rodinné, pracovní, trestní aj.
 - podle metody právní úpravy na **právo**:
 - **veřejné** (princip *subordinace* subjektu právního vztahu jinému subjektu tohoto vztahu: občan vůči státu); např. ústavní, správní, trestní ...
 - **soukromé** (princip *ekvivalence* subjektů); např. právo občanské ...
 - právo obsažené v **zákonech** a jiných obecně závazných normativních právních aktech; Ústava, Listina základních práv a svobod, občanský zákoník, trestní zákon (§ 110 TrZ), trestní řád, přestupkový zákon aj.

Trestní právo hmotné (TPH) v objektivním smyslu:

- odvětví veřejného práva ČR
 - chrání vybrané individuální a společenské zájmy a vztahy před společensky nejvíce škodlivými útoky fyzických osob na ně, tj. před **trestnými činy a proviněními**;
 - systém právních norem regulujících vznik, změnu a zánik ochranných **trestněprávních** vztahů mezi *pachatelem* (subjektem) trestného činu, provinění a *státem* (TPHVzt)
 - **Subjekt TČ**===**(obsah: pr.+pov.)**===**Objekt TČ**===**(obsah: pr.+pov.)**===**STÁT**
 - **např.** vznik – spácháním TČ; zánik – promlčením trestnosti činu, trestu ...
 - vymezujících **základy trestní odpovědnosti**, tedy **trestný čin a provinění**, a **právní následky** základů trestní odpovědnosti (tj. trestných činů a provinění), tedy **tresty, ochranná opatření a opatření**;

Trestní právo hmotné v subjektivním smyslu (viz obsah TPHVztahů)

- trestním zákonem daná míra možností jednání subjektů trestněprávního vztahu
 - tj. pachatele trestného činu a státu
 - pachatelovo právo na spravedlivou sankci ...

- právo (i povinnost) státu vyžadovat po pachateli podrobení se této sankci ...

*Trestní právo procesní (TPP) v **objektivním** smyslu*

- odvětví veřejného práva ČR
 - upravující trestní řízení, za účelem ochrany vybraných individuálních a společenských zájmů a vztahů před společensky nejvíce škodlivými útoky fyzických osob na ně, tj. trestnými činy a proviněními;
 - systém právních norem regulujících vznik, změnu a zánik ochranných **trestněprocesních** vztahů mezi *osobou proti níž se vede trestní řízení* (obviněným z trestného činu) a *orgánem činným v trestním řízení (TPPVzt)*
 - **Obviněný**===**(obsah: pr.+pov.)**===**SKUTEK**===**(obsah:pr.+pov.)**===**OČTŘ**
 - **např.** vznik - § 160/1, 2 tr. ř. („sdělení“ obvinění); zánik - § 226/a tr. ř. (zproštění obžaloby);

*Trestní právo procesní v **subjektivním** smyslu* (viz obsah TPPVztahů)

- trestním řádem daná míra možností jednání subjektů trestněprocesního vztahu
 - tj. např. obviněného z trestného činu a příslušného orgánu činného v trestním řízení
 - procesní práva obviněného, např. na spravedlivý proces ... § 33 tr. ř.
 - práva (i povinnosti) orgánů činných v trestním řízení vůči obviněnému, sledující naplnění účelu trestního řízení (§ 1, § 2/5 tr. ř.);

Vztahy:

- TPH a TPP jsou dvě **relativně samostatná** právní odvětví
 - **např.** trestní řízení skončené zprošťujícím rozsudkem, protože skutek se nestal, tedy ani trestný čin, proběhlo bez toho, že by tu byl od počátku hmotněprávní důvod – spáchaný TČ – TPP reálně fungující bez TPH ekvivalentu;
 - **např.** spáchaný trestný čin, jehož pachatele by bylo možno odsoudit, nikdy nevyšel najevo – TPH virtuálně fungující bez TPP ekvivalentu;
- TPH a TPP jsou zároveň úzce propojena - „**spojité nádoby**“ - jedno bez druhého by jen obtížně obhájilo svoji existenci
 - trestný čin, provinění lze jako takové právně „diagnostikovat“ a jejich pachatele za ně postihnout trestem, trestním opatřením jen cestou trestního řízení, nikoliv cestou bezprostřední aplikace TPH (svépomocí); na rozdíl např. od občanského práva ...
- vzdor své relativní samostatnosti, nezávislosti jednoho na druhém nemůže reálně TPH existovat bez TPP a naopak

II.

Mezinárodní právo **veřejné** a mezinárodní právo **trestní**

Mezinárodní právo veřejné (MPV):

- mezinárodní právo **veřejné** vzniká (především) *dohodou* více států:
 - zajišťuje mírovou existenci a plynulý vývoj **mezinárodního společenství**
 - právo obsažené (především) v **mezinárodních smlouvách** (bilaterálních, multilaterálních);
 - nutno od něj odlišovat mezinárodní právo **soukromé** (MPS), coby součást též **vnitrostátního** práva, nejen smluvního MP;
 - obsahuje především tzv. **kolizní právní normy** upravující hlediska platná pro výběr právního řádu, podle kterého se bude řídit určitý vztah s **mezinárodním prvkem ...**
 - dále obsahuje právní normy upravující **osobní a majetkové postavení cizinců**
 - řeší vztahy práva vnitrostátního a jiných zahraničních (vnitrostátních) právních

řádů;

- **např.** českého a rakouského rodinného práva v případě uzavírání manželství
- právo obsažené např. v zákoně č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, č. 326/1999 Sb., azylový zákon ...

Mezinárodní právo trestní (MPT):

- dopadá na trestání fyzických osob - **jednotlivců**, kteří spáchali činy, jejichž postih vyžaduje mezinárodní spolupráci ...
 - **rozlišuje se:**
 - MPT **smluvní** založené na **nepřímém** donucení potenciálních pachatelů;
 - vyžaduje *harmonizaci* vnitrostátních trestních zákonodárství:
 - zavazuje smluvní státy ke stanovení trestnosti určitých činů ve vnitrostátním právu (*kriminalizace*) a
 - k vytvoření právních předpokladů pro jejich postih podle něj (*jurisdikce*), popř. k umožnění extradice a dalších forem právní pomoci mezi státy;
 - **např.** mezinárodní „Úmluvy o bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku“ ze 70. let XX. st. a §§ 290 – 292 TrZ, nebo dohody o právní pomoci ve věcech trestních, kupř. „Evropská úmluva o vydávání č. 549/1992 a její dva Dodatkové protokoly...“ aj.
 - MPT založené na **přímém** donucení pachatelů;
 - trestnost jejich činů plyne **přímo** z pravidel obecného mezinárodního práva (MP), bez ohledu na to, zda jde zároveň o trestný čin podle vnitrostátního práva každého státu;
 - zločiny podle MP, spáchané jednotlivci jednajícími v úředním postavení či se souhlasem státu (*individuální trestní odpovědnost*), postihované vnitrostátními soudy nebo mezinárodními trestními soudy (ad hoc, nebo stálým; viz Statut stálého Mezinárodního trestního soudu (1998) – zločiny genocidia, proti lidskosti, válečné zločiny ...)

Vztahy:

- mezinárodní právo trestní je **součástí** mezinárodního práva (veřejného);

III.

Trestní právo mezinárodní (hmotné a procesní) **ve vztahu k mezinárodnímu právu trestnímu**

Trestní právo mezinárodní (TPM):

- trestní právo mezinárodní je tvořeno právními normami vnitrostátního práva, dopadajícími na kriminalitu s *mezinárodním prvkem*, z aspektu hmotného a procesního práva
- rozlišuje se:
 - **Trestní právo mezinárodní hmotné:**
 - normy upravující jednostranně především prostorovou (místní) působnost trestních zákonů států vzhledem k zahraničí; dále též kriminalizující určité typy činů jako trestných v souladu s MP závazky státu (viz výše harmonizace)
 - např. §§ 4 – 8 TrZ (zásady teritoriality, registrace, personality aktivní, ochrany, univerzality), viz též §§ 9 – 10 TrZ; příklady viz shora ... Mikulov ... Vídeň
 - např. §§ 290 – 292, §§ 262 – 267 TrZ
 - **Trestní právo mezinárodní procesní:**
 - normy upravující subsidiárně (§ 375 tr. ř.) mezinárodní právní pomoc v trestních věcech

- hlava XXV. tr. ř. (Právní styk s cizinou) ve znění z. č. 539/2004, 457/2008, – tzv. „euronovely“ zavádějící vedle tradičních institutů (extradice, dožádání) i nové „evropskoprávní“:
 - evropský zatýkácí rozkaz ...
 - přeshraniční pronásledování, sledování a odposlech ...
 - společný vyšetřovací tým, dočasné předání ... aj.
 - uznání a výkon rozhodnutí ukládajících propadnutí nebo zabránění majetku, věcí nebo jiných majetkových hodnot s jinými členskými státy Evropské unie ...
 - připravován je *samostatný* zákon o právním styku s cizinou ve věcech trestních ...

Mezinárodní právo trestní: viz výše

Vztahy:

- jsou stejné, jako vztahy mezi **vnitrostátním** právem trestním (hmotným a procesním) a **mezinárodním** právem veřejným, navíc obohacené o prvek mezinárodní
- vztah vnitrostátního práva trestního (hmotného a procesního) a mezinárodního práva veřejného řeší:
 - **čl. 10 Ústavy ČR**
 - „**Vyhlášené mezinárodní smlouvy (MS), k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu (ČR); stanoví-li MS něco jiného než zákon, použije se MS.**“
 - jde o **monistické** pojetí vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva, s **primátem** (předností) **mezinárodního práva** projevující se v:
 - **aplikační přednosti** MS před vnitrostátním zákonem, stanoví-li tato MS něco jiného než zákon, aniž by byla dotčena platnost tohoto zákona;
 - **např.** v trestním řízení nelze trestní stíhání zahajovat, nebo zahájené trestní stíhání je nutno zastavit, vede-li se pro skutek, za který již byl obviněný postižen jako za přestupek, aniž bylo toto pravomocné rozhodnutí o přestupku zrušeno; § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř., čl. 10 Ústavy ČR a *přímá aplikace* čl. 4 *Dodatkového protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o lidských právech a základních svobodách*, protože trestní řád povinnost v těchto případech trestně nestíhat nestanoví obligatorně, na rozdíl od citovaného Protokolu (...který tak stanoví něco jiného) – zásada ne bis in idem (nikoli dvakrát v téže věci);
 - vyhlášené ... atd. mezinárodní smlouvy **nejsou pramenem vnitrostátního práva, ale jen součástí** právního řádu ČR;
 - nadále **zůstávají pramenem mezinárodního práva** a jako takové podléhají zvláštnostem jejich výkladu (viz Vídeňská úmluva o mezinárodním právu smluvním, §§ 31 – 33, č. 15/1998 Sb. z.);

IV.

Evropské právo (komunitární a unijní) PŘED Lisabonskou reformní smlouvou (LRS) ve vztahu k vnitrostátnímu právu

Evropské právo:

- neboli právo *Evropské unie (trojpilířové architektury)*, jako specifický, svébytný jev **odlišený a odlišný** od národního práva členských států, jakož i od právních aktů jiných evropských integračních seskupení; např. Rady Evropy, a odlišný od mezinárodního práva (veřejného);
- tzv. **„třetí druh práva“**, na rozdíl od práva **národního** a **mezinárodního**;

- jemuž členské státy EU přizpůsobují své vnitrostátní právo;
- bylo prostředkem harmonizace práva na úrovni ES – členské státy (vertikála), dále na úrovni EU – členské státy (horizontála), jakož i mezi členskými státy navzájem (horizontála)
- dělilo se na:
 - evropské **komunitární** právo:
 - **I. pilíř Smlouvy o ES** – společný trh, hospodářská a měnová unie, mělo *nadnárodní*, nadstátní, supranacionální povahu;
 - evropské **unijní** právo:
 - **II. pilíř Smlouvy o EU** – společná zahraniční a bezpečnostní politika,
 - **III. pilíř Smlouvy o EU** – policejní a justiční spolupráce v trestních věcech, mělo *mezinárodní*, mezivládní charakter;

Vztahy:

- evropské právo komunitární je kategorií zcela *svébytnou (sui generis)*;
- evropské právo unijní mělo blízko ke klasickému *mezinárodnímu právu veřejnému*;
- jejich vzájemný vztah byl „vztahem“ svým způsobem doposud **míjejících** se kategorií co do jejich *cílů* (tj. politik, k nimž směřují: I., + II., III. pilíř) a *metod* jejich naplňování, přípatrné tendenci k posilování komunitární povahy evropského práva jako celku:
 - „de lege lata“ (viz rozh. Evropského soudního dvora /ESD/ z 13. 9. 2005, C-176/03, o zrušení rámcového rozhodnutí Rady EU č. 2003/80/SVV ze dne 27. 1. 2003, o trestněprávní ochraně životního prostředí, s tím, že danou otázku má upravit směrnice – tj. právní akt I. pilíře Smlouvy o ES; dále viz rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/667/SVV zrušené ESD a směrnicí EP a Rady EU 2005/35/ES – obojí se týkající ochrany životního prostředí před znečišťováním z lodí ...)
 - „de lege ferenda“ (*Evropská ústavní smlouva – 2004/2005 /SÚE/* – čl. I-6 /primát unijního práva před právem členských států/ a zamýšlené budoucí zrušení trojpilířové architektury EU; *Lisabonská reformní smlouva – 2007/2008/2009*, krácející „ve šlépějích“ SÚE)
- **vnitrostátní právo a evropské právo**:
 - jejich vztah se odvíjel od toho, zda šlo o poměr vnitrostátního práva a **komunitárního** práva, nebo o poměr vnitrostátního práva a **unijního** práva;
 - v prvém případě:
 - díky supranacionalitě (některých právních aktů I. pilíře) a jeho přednosti (primátu) před vnitrostátním právem bylo komunitární právo přímo aplikovatelné v členském státě;
 - viz *nařízení* podle čl. 249 Smlouvy o ES
 - v druhém případě:
 - právní akty II. a zejm. III. pilíře, postrádající supranacionalitu ..., neměly přímý účinek v členském státě;
 - viz *rámcová rozhodnutí* III. pilíře podle čl. 34/2, b) Smlouvy o EU

V.

Evropské právo (komunitární a unijní) PO Lisabonské reformní smlouvě ve vztahu k vnitrostátnímu právu

Vznik a krátká historie Lisabonské reformní smlouvy (Smluv)

- Evropská rada - zasedání 21. a 22. 6. 2007 - dohoda na svolání mezivládní konference s cílem vypracovat smlouvu, kterou se pozmění stávající Smlouvy (SEU a SES) za účelem posílení efektivity a demokratické legitimacy rozšířené Unie, jakož i soudržnosti

její vnější činnosti;

- mezivládní konference pracovala v souladu s podrobně vymezeným mandátem, schváleným Evropskou radou;
- Portugalsko jako předsednická země zahájilo mezivládní konferenci 23. 7. 2007;
- práce na úpravě SEU a SES v podobě Lisabonské reformní smlouvy měly zároveň zohlednit závěry mezivládní konference z června roku 2004, na níž byl s malými změnami přijat text dnes již „mrtvé“ Smlouvy o Ústavě pro Evropu;
- mezivládní konference měla za úkol dokončit svou práci nejpozději do 31. 12. 2007, měl-li být dostatek času na ratifikační proces, jemuž by se měla podrobit výsledná, tj. Lisabonská reformní smlouva ještě před volbami do Evropského parlamentu v roce 2009;
- V druhé polovině roku 2009 byl aktuální stav procesu ratifikace *Lisabonské reformní smlouvy*, která vzešla ze shora naznačených zdrojů a jednání, následující:
 - Před ratifikací stálo *Irsko, Německo a Česká republika*.
 - **Irové** šli znovu k hlasovacím urnám 2. 10. 2009, což bylo oficiální datum druhého irského referenda o *Lisabonské reformní smlouvě*. Irská vláda navíc zveřejnila Bílou knihu, ve které vysvětlila, jaké změny ve fungování EU Smlouva přinese a jaké právně závazné záruky a garance si Irsko zajistilo.¹ Tento dokument měl občanům Irska Smlouvu objasnit a pomoci jim lépe ji pochopit.² Irské referendum Smlouvu přijalo.
 - V **Německu** *Lisabonskou reformní smlouvu* posoudil Ústavní soud a potvrdil její slučitelnost s německou ústavou. Soud také prohlásil, že poslední krok ratifikace je třeba odložit, dokud nebude přijat doprovodný německý zákon o právu parlamentu na spoluúčasť. O tomto zákonu se mělo jednat a hlasovat v obou komorách německého parlamentu na podzim roku 2009.³
 - V **České republice**, dne 18. 2. 2009 vyslovila Poslanecká sněmovna poměrem hlasů 125 pro, 61 proti souhlas s ratifikací *Lisabonské reformní smlouvy*. V květnu, 6. 5. 2009, vyslovil souhlas s touto smlouvou i Senát poměrem hlasů 54 pro, 20 proti. Svůj podpis pod *Lisabonskou reformní smlouvou* zvažoval prezident republiky, vyčkávaje osudu jeho „opt-outu“ k LZPEU.⁴
 - Po tomto podpisu se stala *Lisabonská reformní smlouva* právně platnou dnem **1. 12. 2009**, stejně jako *Listina základních práv EU*.

Podstata některých změn zaváděných LRS

- zmíněný mandát, schválený Evropskou radou, jenž měl být výhradním základem a rámcem jednání „červencové“ mezivládní konference, zahrnuje následující změny Smluv (SEU a SES), které však v podobě samotné LRS z podstatné části *přebírají*

¹ K tomu srov. podrobnější závěry *Evropské rady* 18. - 19. 6. 2009. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/108634.pdf citováno 9. srpna 2009

² http://europa.eu/lisbon_treaty/index_cs.htm citováno 9. srpna 2009.

³ http://europa.eu/lisbon_treaty/index_cs.htm citováno 9. srpna 2009. Spolková rada německého parlamentu schválila předmětné doprovodné zákony dne 18. 9. 2009, takže podpisu *Lisabonské reformní smlouvy* německým prezidentem již v tomto směru nic nebránilo.

⁴ Dne 2. 11. 2009 dostupný z: <http://www.euroskop.cz/332/14190/clanek/29-10-2009-text-ceske-vyjimky-z-listiny-zakladnich-prav-eu/>. Dále viz *Kratochvíl, V.* České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí. AUBI, No 355. Brno: MU, 2009 str. 34, 35.

dosavadní obsah SÚE:⁵

- dosavadní **ústavní koncepce** (ve smyslu SÚE), spočívající ve zrušení všech stávajících, zejm. zakládajících smluv a jejich nahrazení jediným textem nazvaným „Ústava“ (SÚE), **se opouští**;
- LRSEU změněná SEU podrží dosavadní název („LRSEU“), toutéž smlouvou reformovaná SES bude nazvána *Smlouvou o fungování Unie* („SFU“) / Smlouvou o fungování Evropské unie („SFEU“);
- obě reformované smlouvy budou smlouvami, na nichž je založena **EU**, která bude mít **jednotnou právní subjektivitu**, **EU nahradí Společenství** a bude jeho **nástupkyní**;
 - „Konference potvrzuje, že skutečnost, že Evropská unie má právní subjektivitu, Unii v žádném případě neopravňuje k přijímání právních předpisů nebo k jednání v oblastech mimo pravomoci, které byly Unii svěřeny členskými státy ve Smlouvách.“
 - LRSEU a SFU **nebudou mít ústavní charakter**, nebude používán výraz „ústava“, vypouštějí se termíny „zákon“, „rámcový zákon“, naopak se zachovávají stávající názvy „**nařízení**“, „**směrnice**“ a „**rozhodnutí**“;
 - stran **přednosti** práva EU před právem členských zemí bude s odkazem na dosavadní judikaturu Soudního dvora ES přijato prohlášení:
 - „Konference připomíná, že v souladu s ustálenou judikaturou Soudního dvora Evropské unie mají Smlouvy a právo přijímané Unii na základě Smluv **přednost** před právem členských států, za podmínek stanovených touto judikaturou.“
- změny stávajících SEU a SES se kromě jiného týkají:
 - postavení **Listiny základních práv EU**, jejíž znění do těchto smluv **nebude** zahrnuto, plyne z prohlášení:
 - *Listina, jež je právně závazná, potvrzuje základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a práva vyplývající z ústavních tradic společných členským státům.*
 - *Listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly vymezené Smlouvami.*⁶
 - bude zvlášť stanovena právně závazná hodnota - status a oblast působnosti této Listiny;
 - Unie konstatuje svůj závazek **uznat** práva, svobody a zásady obsažené v Listině a závazek **přistoupit** k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.
 - přistoupení EU k EÚLPZS má garantovat jednotlivci právo individuální stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva proti aktům orgánů Unie.
 - Unie **poskytuje** svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, při respektování základních práv a různých právních systémů a tradic členských států.
 - změny se dále týkají mechanismu **v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech**, který členským státům *nově* umožní pokračovat v další práci na určitém (právním) aktu, zatímco jiným umožní se na tom nadále neúčastnit:
 - *Pokud se člen Rady domnívá, že by se návrh směrnice podle [čl. III-271 odst. 2, čl. III-271 odst.1 nebo 2,7] dotkl základních aspektů jeho systému trestního*

⁵ Právní zpravodaj, č. 7/2007, s. 1-2; viz též: „Mandát pro mezivládní konferenci v roce 2007“, http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1297&lang=cs dostupný 8. 8. 2007 a <http://www.euroskop.cz/21688950/clanek-zpravodajstvi-o-reformni-smlouve-eu>, dostupný 14. 9. 2007: „Jen deset z 250 návrhů v nové smlouvě se liší od euroústavy...“

⁶ „Mandát pro mezivládní konferenci v roce 2007“, http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1297&lang=cs dostupný 8. 8. 2007, s. 12.

⁷ Citována je tu zřejmě SÚE, kde se používá termín „evropský rámcový zákon“, což potvrzuje výše

soudnictví, může požádat, aby se záležitostí zabývala Evropská rada. V takovém případě se řádný legislativní postup pozastaví. Po projednání, a pokud bylo dosaženo konsensu, Evropská rada do čtyř měsíců od tohoto pozastavení vrátí návrh zpět Radě, která ukončí pozastavení řádného legislativního postupu. V případě, že nedojde k dohodě, a pokud si alespoň **devět** členských států přeje navázat **posílenou spolupráci** na základě dotčeného návrhu směrnice, oznámí to ve stejné časové lhůtě Evropskému parlamentu, Radě a Komisi. V takovém případě se povolení k **zavedení posílené spolupráce** podle [čl. I-44 odst. 2 a čl. III-419 odst. 1] považuje za udělené a použije se ustanovení o posílené spolupráci.⁸

- v rámci základních zásad týkajících se pravomocí bude stanoveno, že Unie jedná pouze v mezích **pravomocí svěřených** jí v LRSEU a SFU členskými státy;
- v rámci ustanovení o demokratických zásadách se zavede **posílený kontrolní mechanismus subsidiarity**.
- proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie může Rada nařízením vytvořit z Eurojustu **Úřad evropského veřejného žalobce**.

Vztahy:

- rozdíly mezi dosavadním evropským právem komunitárním jako kategorií zcela *svébytnou (sui generis)* a evropským právem unijním obojí spojeným s trojpilířovou architekturou ES/EU se v důsledku jejího zrušení LRS **stírají ve prospěch komunitarizačních tendencí**;
 - (Evropská ústavní smlouva – 2004/2005 /SÚE/ – čl. I-6 /primát unijního práva před právem členských států/ a zamýšlené budoucí zrušení trojpilířové architektury EU; Lisabonská reformní smlouva – 2007/2008/2009, krácející „ve šlépějích“ SÚE)
- **vnitrostátní právo a evropské právo**:
 - jejich vztah se odvíjí od poměru vnitrostátního práva a v důsledku LRS posilujícího práva **komunitárního**;
 - díky komunitární supranacionalitě evropského práva a jeho přednosti (primátu) před vnitrostátním právem bude toto právo podle povahy jeho sekundárních pramenů přímo aplikovatelné v členském státě;

VI.

Evropské trestní právo

Evropské trestní právo:

- soubor norem (právních aktů) různé právní povahy (primární, sekundární), přijatých jak orgány členských států, tak orgány (institucemi) Evropské unie s legislativní pravomocí (původní i přenesenou);
- dotýkajících se **vnitrostátních** (národních) trestněprávních systémů členských států EU, nebo směřujících k postupnému vytváření trestněprávního systému samotné EU, a

naznačený závěr o tom, že se upouští od nynějších rámcových rozhodnutí, která mají být nahrazena právě směrnicemi.

⁸ K problematice posílené spolupráce v oblasti policejní a justiční v trestních věcech více srov. Kratochvíl, V. České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí. AUBI, No 355. Brno: MU, 2009 str. 119 až 124.

to (i) **supranacionální** povahy;

- zahrnujících reakcí na činy soudně trestné (trestné činy), tj. kriminální povahy;
- dělí se na:

Trestní právo evropské (vnitrostátní, evropeizované)(TPE):

- je kategorií národní (vnitrostátní), tedy výsledek procesu
 - nikoliv „poevropštění“ (tj. v nadsázce řečeno „znásilnění“ národního práva... právem evropským ..., k němuž snadno může dojít, popř. dochází i pouhým „opisováním“ či přepisováním sekundárních pramenů (unijního) práva do vnitrostátních obecně závazných právních aktů členského státu)
 - např. doslovné převzetí rámcového rozhodnutí do transformačního a implementačního vnitrostátního zákona ...
 - nýbrž výsledek procesu „**evropeizace**“ národních trestních práv členských států EU, tzn. jejich vertikální harmonizace s komunitárním právem ES, jakož i horizontální harmonizace s unijním právem EU, včetně vzájemné harmonizace trestních práv členských států, zohledňující specifika národních trestních práv;
 - např. rámcové rozhodnutí Rady EU **o boji proti terorismu** č. 2002/475/JVV a § 311 TrZ obsahující skutkovou podstatu trestného činu „teroristického útoku“, transponovanou a implementovanou do TPH ČR zákonem č. 537/2004 Sb. z.
 - např. rámcové rozhodnutí Rady EU **o evropském zatýkacím rozkazu** a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy č. 2002/584/JVV a § 403 a n. tr. ř., ve znění transpoziční a implementační novely č. 539/2004, č. 457/2008 Sb.

Evropské právo trestní (supranacionální):

- mělo by být (bude) samostatnou, a to *nadstátní, nadnárodní (supranacionální)* kategorií, tzn. výsledkem
 - právo tvorby unijních institucí; tu je ovšem třeba podtrhnout, že nikoliv nezávislé na vlivu trestněprávních tradic, principů atd. členských států Unie ;
 - např. „de lege lata“ viz nahrazení trestněprávní unijní ochrany životního prostředí namísto cestou rámcového rozhodnutí REU, směrnicí ... (viz shora)
 - „de lege ferenda“ viz už přístupy SÚE – tendence ke komunitarizaci ...
 - např. podle čl. III-270 odst. 1 písm. a) SÚE měl stanovit *evropský zákon* (obdoba dnešního *nařízení*) opatření, která mají za cíl stanovit pravidla a postupy pro zajištění uznávání všech forem rozsudků ... v celé Unii;
 - v tomtéž v zásadě pokračuje LRS;

Vztahy:

- obě „trestní práva“ Evropy se k sobě chovají *podobně*, jako „*trestní právo mezinárodní*“ (TPM – TPE) a „*mezinárodní právo trestní*“ (MPT – EPT)
- tu i tam jde o citlivý problém nedotknutelnosti či omezeného vzdání se suverenity členského státu v otázce trestní jurisdikce ...

Některé projekty v oblasti evropského trestního práva

- **Corpus Juris – 2000 (CJ)**⁹

Vznik a krátká historie

- CJ obsahuje trestněprávní úpravu na ochranu finančních zájmů EU;
- CJ jak normový soubor je pouze návrhem, který (dosud) není platný;
- první verze z r. 1997 se stala předmětem diskusí a úvah mezi teoretiky a praktiky z celé Evropy;

⁹ *Delmas-Marty, M., Vervaele, J.A.E. Corpus Juris 2000. Brno: Nakl. Sypták, 2001. Překlad do češtiny J. Fenyk, S. Kloučková.*

- 4. – 6. března 1999 (Trier) evropské kolokvium: „Corpus Juris jako základ evropského trestního práva.“
- dosaženo shody o základních principech, jež jsou charakteristické pro všechny evropské trestněprávní systémy;
- následovala verze z roku 1999 - 2000 (Florence)

Základní zásady CJ 2000

- **tradiční** principy (základní zásady) trestního práva hmotného a trestního práva procesního jsou uvedeny v bodu I CJ:
 - zásady *zákazu retroaktivity* a *zákazu analogie legis* (k tíži pachatele);
 - zásada *criminalia sunt restringenda* (trestní zákony se vykládají restriktivně);
 - zásady *individuální trestní odpovědnosti* a *zásada proporcionality trestů*;
 - zásada *práva na (zákonného) soudce* (princip soudní záruky);
 - **nové** principy CJ:
 - zásada *ne bis in idem* v kontextu evropského principu teritoriality;
 - zásada *kontradiktornosti trestního řízení*;
- **Evropská ústavní smlouva – 2004/2005 (SÚE)**¹⁰

Vznik a krátká historie

- základní (ústavní) právní dokument Evropské unie, přijatý mezivládní konferencí v červnu roku 2004;
- v případě jeho platnosti by nahradil bývalé zakládající smlouvy (*Smlouva o založení Evropského společenství /Římská smlouva/ I. pilíř komunitární /volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu/, 1958 – SES, ve znění všech změn a doplňků; Smlouva o Evropské unii /Maastricht/ II. pilíř mezivládní /společná zahraniční a bezpečnostní politika/, III. pilíř mezivládní /policejní a soudní spolupráce v trestních věcech/, 1993 – SEU, ve znění změn a doplňků /Amsterdam – 1999, Nice - 2003);*
- zakládá právní subjektivitu EU, která koordinuje politiky členských států a vykonává komunitárním způsobem pravomoci, které jí členské státy svěřují;
- SÚE neprošla požadovaným ratifikačním procesem, nenabyla tedy platnosti;

Základní trestněprávní zásady SÚE

- čl. I-5 odst. 2 - zásada *loajální spolupráce* Unie a členských států; trestněprávní rozměr této zásady může mít různé podoby; jako příklad lze uvést ustanovení SÚE o *sdílených pravomocích* (čl. I-14 odst. 2 písm. j));
 - čl. I-9 odst. 3 - *obecné zásady práva* Unie, tvořené základními právy garantovanými Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách a též vyplývajícími z ústavních tradic společných členským státům EU;
 - čl. I-11 odst. 1 - zásady *svěření pravomocí, subsidiarity* a *proportionality* klíčové z trestněprávního hlediska;
 - čl. I-12 odst. 2 - zásada pravomoci *sdílené*, způsob jejího výkonu členskými státy a Uníí v prostoru svobody, bezpečnosti a práva;
- *Listina základních práv Unie:*
- čl. II-80 - zásada *rovnosti před zákonem*, zasahující jak do trestního práva procesního, tak i hmotného;
 - čl. II-64 - zásada *humánnosti trestů*;
 - čl. II-65 odst. 1, 2 - zásada *zákaz otroctví a nucené práce*;

¹⁰ Syllová, J., Pítrová, L., Svobodová, M. Ústava pro Evropu. Praha: C. H. Beck, 2005.

- čl. II-107 - zásada účinné právní ochrany před soudem, tj. i trestním, jakož i spravedlivého trestního procesu;
- čl. II-108 - zásady presumpce nevinny a práva na obhajobu;
- čl. II-109 odst. 1, 2 - zásady *nullum crimen nulla poena sine lege praevia* (žádný trestný čin, žádný trest bez předcházejícího zákona, zákaz retroaktivity k tíži pachatele), včetně výjimek z nich;
- čl. II-109 odst. 3 - zásada přiměřenosti výše trestu trestnému činu;
- čl. II-110 - zásada *ne bis in idem* (zákaz dvojího trestního stíhání nebo potrestání za stejný trestný čin, za nějž byl již pachatel v Unii odsouzen nebo osvobozen);

- čl. III-257 odst. 3 - zásada prevence trestné činnosti; koordinace a spolupráce mezi policejními a soudními orgány; zásady vzájemného uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech, jakož i sblížení předpisů trestního práva, v případě nutnosti a ve vymezených oblastech; viz též čl. III-258, čl. III-272, čl. III-270 odst. 1, 2 a čl. III-27;
- čl. III-270 odst. 2 písm. a) - zásada vzájemné přípustnosti důkazů mezi členskými státy, potřebná v nezbytném rozsahu pro usnadnění (zásady) vzájemného uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech;

Literatura:

- Delmas-Marty, M., Vervaele, J.A.E.* Corpus Juris 2000. Brno: Nakl. Sypták, 2001. Překlad do češtiny J. Fenyk, S. Kloučková.
- Hendrych, D. a kol.* Právníký slovník. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Knapp, V.* Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995.
- Kratochvíl, V.* Trestněprávní rozměr smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo. Právník č. 3/2007, s. 274 a n.
- Kratochvíl, V. a kol.* Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Kratochvíl, V.* České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí. AUBI, No 355. Brno: MU, 2009.
- Křepelka, F.* Právo Evropské unie. Brno: MU Brno, 2005.
- Malenovský, J.* Mezinárodní právo veřejné. 3. vyd. Brno: MU a Doplněk, 1993.
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.* Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2007.
- Syllová, J., Pítrová, L., Svobodová, M.* Ústava pro Evropu. Praha: C. H. Beck, 2005.
- Svoboda, P.* Úvod do evropského práva. Praha: C. H. Beck, 2004.
- Šturma, P.* Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002.
- Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.* Evropské právo. Praha: C. H. Beck, 2004. Právní zpravodaj, č. 7/2007, s. 1-2; viz též: „Mandát pro mezivládní konferenci v roce 2007“,

http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1297&lang=cs dostupný 8. 8. 2007

<http://www.euroskop.cz/21688950/clanek-zpravodajstvi-o-reformni-smlouve-eu>, dostupný 14. 9. 2007

V Brně dne 26. 4. 2010